

NĚCO VŠEOBECNÉHO O VZDĚLANOSTI
A NĚCO ZVLÁŠTNÍHO O ČESKÝCH
ČASOPISECH ILUSTROVANÝCH

△

Arciže má každý člověk dvě oči, dvě uši a mozek svůj, arcíže po narození svém, jakož dle stejných zákonů roste, také stejným u všech zdravých způsobem učí se rozeznávat zrakem vzdálenost i blízkost, tedy plastiku, sluchem výšku i nízkost tónu atd. Tomu všemu by se naučil, i kdyby byl prvním člověkem a sám ve světě, ba naučil by se z názorů dobytých náhodou i činiti závěrky na případy nenahodilé. Avšak člověk je zvíře společenské a i historické, žije nejen s jinými, nýbrž i po jiných a duch jeho rozvíjí se nejen zkušeností jeho vlastní, jež ho činí individualitou, nýbrž i zkušeností všech jeho předků a současníků, jež ho činí člověkem vzdělaným. Vzdělanost vylučuje každou jednostrannost, vyžaduje harmonického rozvíjení všech duchovních i citových stránek, podle toho, jak daleko dospěl v harmonii, měří se vzdělanost člověka. Člověk učený není právě proto také již člověk vzdělaný, je třeba novým pilířem společnosti lidské, vzdělanec je ale jejím pyšným, šťastným květem. Těžko je vychovávat člověka pro společnost lidskou, neboť vychovávání je *odvykání sobectví*, ještě tíž je ale v něm samém přivésti rozum a cit na výši stejnou, *odvykání jednostranného afektu*. Hned si to povíme jasněji.

Opakujem banální: každý člověk má mozek *svůj* sice, ale průměrně stejně silný s mozky p. t. pánů bližních. Jak to tedy přijde, že jeden je již unešen rytířskou povídkou, druhý teprv Goethovým Faustem? Každý člověk má dvě oči; oči jednoho ale dlí se zalíbením již na křiklavé barvě posvícenských obrazů, druhého teprv na Raffaelově Madoně. Sluch jednoho člověka spokojí se již s veselým rytmem a lehkou melodií, sluch druhého potřebuje již takměř harmonii sférickou. — „Člověk méně neb zcela

nevzdělaný neklade zvláštních požadavků na výtvor „umělecký“, žádá od něho jen jednostranný dojem, chce jím být přiveden buď k pláči, či k veselí, člověk všestranněji vzdělaný má již požadavků víc, žádá dojem všestrannější, dojem na rozum i cit, konečně dojem *zcela* harmonický, jakýž ovšem nevede ani k divokému žalu ani k divokému veselí, nýbrž k blaženému povznešení.“

Všestranně vzdělanými nebudou arci nikdy lidé *všichni*. Vždy budou lidé, kterým hulákající Loupežníci na Chlumu budou milejší než nejdůmyslnější Narcis, kterým hrubě řezaný, notně „bolestnými“ ale ranami opatřený krucifix bude milejší než nějaká Madona od Levého a kterým basař tlukoucí šmytcem na hřbet basy bude milejší než celý Smetanův Dalibor. Ale úkolem vzdělavatelů lidstva je, aby prvějších bylo vždy co možná málo, těchto vždy co možná mnoho. Je to úkol velmi těžký, posud státní správa *nikde* nehledí k tomu, aby v lidu mimo vzdělání praktické vzdělání vůbec harmonické výdatně se šířilo, a pomůcky soukromé nestačí. Nejsnáz to jde ještě v básnictví: kdo jednou naučil se číst, pilným probíráním se v knihách probere se sám k jakés vyšší soudnosti. V tom ohledu talent spisovatelů a podnikavost nakladatelů našich mnoho učinily již i pro opuštěný národ český. Kniha je poměrně lacina, obraz však neb socha ale již tak draha, že výdaj na ně (na *dobré*) někdy přesahuje i prostředky celých obcí. V tom oboru nepůsobilo u nás posud nic než — ilustrované časopisy. Hudba pak šťastným talentem našeho národa a nešťastnými jeho dějinami, jež ho nutily, aby „víc hudl než mluvil“, mnoho dobrého u nás posud způsobila. Avšak sluch lidský nejsnáz ze všech smyslů našich „zflámovatí“, pro hudební vzdělání lidu našeho musí se stát mnoho pro budoucnost *systematického*, k čemuž nepřikročili zemská správa, musí přikročit každá obec především rozumným pěstováním sborového a čtvero zpěvu, rozumně řízené pěvecké spolky atd.

O tom však o všem později jinde. Pro dnešek chtěl jsem jen poukázat k tomu, jak je povinností každého vzdělance,

aby ve prospěch té jedné stránky všeobecného vzdělání našeho lidu, kvůli tomu, aby také u nás *umění výtvarné* pomáhalo lid povznášet, podporoval a šířil jedině posud útulky umění toho, *časopisy naše ilustrované*. Máme jen dva, *Květy* a *Světозор*, avšak již dva ty listy reprezentují nás ve světě uměleckém velmi, velmi čestně.

Na svou značnou výši uměleckou vyšinuly se oba takměř jedním skokem. Před nimi byla takměř poušť. Lumír přinášel sice za rok jeden „historický obraz“ co prémii, někdy vyšla i některá více méně špatná litografovaná podobizna Husa, Žižky nebo moderního některého výtečníka — co to bylo na celý národ, jakž mohlo nějaký život rozproudit! Kalendáře byly sice někdy ilustrovány, avšak vyznamenávaly se tím, čím podnes se vyznamenávají, srdečně špatným tiskem. As před desíti lety začly pak ilustrované listy české. Obrazy života a Rodinná kronika přinášely obrazy původní i přenešené, Rodinná kronika později tendenčně jenom původní. Avšak nebylo prostředků peněžitých, obraz nesměl stát přes jistou, velmi skromnou sumičku, umělci pracovali z milosti, ditto řezbáři, papír nebyl z nejlepší sorty, tiskař neměl praxe. Ledacos podáno dobrého, ale při vši práci víc jen dobré vůle než dobré práce.

Nyní se ujaly záležitosti té firmy na prostředky bohatší a výsledek je již skvělý. Máme listy zcela *naše*, umění v nich nalezá dobrého útulku, život domácí i cizí dochází v nich uměleckého znázornění, časovost své plné platnosti. Jaký to rozdíl mezi dřív a nyní! Dřív dostačil podpis a všeobecná forma, nyní se žádá, aby časopisem přinešená podobizna znázorňovala uměleckým způsobem i ducha. Obecenstvo, dobrým dárkem jedním poučené, žádá všude nejen pěknou formu, nýbrž i pěknou myšlenku a ve všem všudy pěkné provedení technické.

K paralele té přiměla nás poslední *Mařákova* krajinka Bojiště králohradecké, ve *Květech* uveřejněná. Mařák je velký, znamenitý talent, tím potěšnější je pak, že talent takový může se osvědčit již doma. Podívejme se na tu kabinetní práci! Již první pohled naplňuje nás dojmem

harmonickým, Mařák hledí hlavně působit *poesí světla* a poesie ta se mu daří. Maloval bojiště, ale nepřekročil meze krajinářům položené, neužil sterých pomůcek vedlejších, jakých bojiště na příklad malíři historickému nebo specificky bitevnímu podává, vzal z nich jen velmi málo a k zcela lehkému jen vyznačení — a přece činí krajina jeho při prvním hned na ni pohledu dojem určitý. Celý vzduch, celá příroda obrázku toho, v zádumčivém tónu večerním držaná, naznačuje, že se tu stal děj velký, ale smutný, „mrtvá“ příroda je tu v přímé součinnosti s dějinami lidstva. Nazvete Mařákův obraz krajinou *historickou* (ale nikoli v starším smyslu „biblickém“ nebo novějším „výmarským“) a máte pravdu, nazvete ji krajinou *dramatickou* a máte rovněž pravdu vzdor té temné mrtvosti její, nebo spíše právě pro ni. Jeť ohromná síla tragická v celém rázu vzorné krajinky té, těžký soumrak rozložil se vzduchem, na tmavé zemi rozhostila se již černá smrt, ve výši plují zkázonosná mračna dál. Jen dvě barvy měl zde Mařák po ruce, jakého dojmu ale docílil odstínováním jich a stupňováním stínů v stínech! Přitom zjevil se ale Mařák zároveň co výtečný portrétista, vrbínovitý ráz bojiště králohradeckého s mírnými výšinami v pozadí je velmi šťastně znázorněn. Ba i kdo sobě vzpomene na historické faktum mlhy a deště dne 3. července, najde na obrázku malém věrnost v každém ohledu portrétní. A co dál, co neméně důležitého, je to, že i provedení řezbářské a práce tiskařská dokazují dle obrázku toho, že umělec smí se již svěřit silám domácím!

Jmenovali jsme jeden obraz, mohli bychom jich jmenovat z listů českých již víc podobně výtečných. Dobré následky musí se dostavit, avšak neškodí trochu pomoci! Pohled na umělecký výtvar vzdělává sice již sám sebou, avšak aby *uvědomění* rychle se šířilo, *prosím*: dávejte k uměleckým výtvarům vždy text *přímo* k nim poukazující, je rozbírající, estetisující!

NAŠE LISTY 15. prosince 1868